În timpul spălatului, Barhatov se postase la jgheabul de lemn alături de Abarciuk. Întorcîndu-şi obrazul ud spre acesta şi lingîndu-şi picăturile de apă de pe buze, rostise încet:

— Ia aminte, căzătură, dacă torni ceva *oper*-ului, eu nu voi păţi nimic. În schimb, ţie ţi se va face de petrecanie tot noaptea, dar într-un asemenea fel, că întreg lagărul se va cutremura.

După ce se ştersese cu prosopul, el îl aţintise drept în ochi pe Abarciuk cu ochii săi calmi, limpeziţi cu apă, şi, citind în ei ceea ce voise să citească, îi strînsese mîna.

La cantină, Abarciuk i-a cedat lui Neumolimov strachina lui cu supă de mălai.

Kombrig-ul spuse cu buzele tremurînde:

— Ca să vezi ce fiară! Tocmai pe Abraşa al nostru! Ce om! Apoi trase spre sine porţia lui Abarciuk.

Acesta s-a ridicat de la masă, fără a rosti o vorbă.

Lîngă ieşirea din cantină mulţimea s-a dat brusc în lături, căci intra Perekriost. Păşind peste prag, el s-a aplecat, întrucît tavanele din lagăr nu fuseseră calculate pentru statura lui. I-a zis lui Abarciuk:

— Azi e ziua mea de naştere. Vino să petrecem. Vom bea votcă, îngrozitor!

Zeci de oameni auziseră răfuiala din timpul nopţii, îl văzuseră pe omul care s-a apropiat de priciul lui Rubin.

Parcă ce mare lucru era să sari, să alarmezi baraca? Sutele de oameni puternici, unindu-se, puteau să se socotească în două minute cu ucigaşul, să salveze un tovarăş. Dar nimeni n-a ridicat capul, n-a strigat. Un om fusese ucis precum o oaie. Oamenii zăceau, prefăcîndu-se că dorm, trăgîndu-şi pufoaicele peste cap, străduindu-se să nu tuşească, să nu audă cum se zbate în comă muribundul.

Ce ticăloşie, ce supuşenie ovină!

Bine, dar nici el nu dormise, doar tăcuse şi el, îşi trăsese pufoaica peste cap. Ştia prea bine că supuşenia aceasta nu are la bază nişte fleacuri, că e generată de experienţă, de cunoaşterea legilor din lagăr.

Dacă s-ar fi ridicat azi-noapte şi l-ar fi oprit pe ucigaş, oricum, omul cu cuţit e mai puternic decît cel fără. Puterea barăcii e o putere de un minut, pe cînd cuţitul rămîne cuţit.

Acum Abarciuk se gîndea la interogatoriul ce avea să urmeze: pentru *oper* e simplu să ceară depoziţii, căci el nu doarme noaptea în baracă, nu se spală în marchiza aceea, expunîndu-şi spatele, el nu merge prin galeriile din mină, nu intră în

closetul barăcii, unde poți fi atacat fără veste, trăgîndu-ți-se peste cap un sac.

Da, da, el a văzut cum un om s-a apropiat de Rubin, care dormea. A auzit cum acesta horcăia și, murind, bătea cu mîinile și picioarele în scîndurile priciului.

Împuternicitul operativ, căpitanul Mișanin, îl chemă pe Abarciuk la el în cabinet, închise ușa și zise:

— Șezi, deținut.

Începu să pună primele întrebări, acelea la care întotdeauna primea de la deținuții politici răspunsuri rapide și precise.

Apoi își ridică spre Abarciuk ochii obosiți și, înțelegînd dinainte că, de teama unei inevitabile răfuieli în baracă, un deținut cu îndelungată experiență nu va spune niciodată în ce fel a ajuns pironul în mîna ucigașului, cîteva clipe se mărgini doar să-l privească.

Abarciuk îl privea și el, examinîndu-i chiar chipul tînăr, părul și sprîncenele, pistruii de pe nas, și se gîndea că este mai mare cu cel mult doi, trei ani decît fiul său.

Căpitanul formulă întrebarea, aceea pentru care, de fapt, îl chemase pe deținut, întrebare la care nu răspunseseră deja trei inși interogați înainte de cel care se afla în fața lui.

Cîtăva vreme, deținutul a tăcut.

— Ce-i cu dumneata, ești surd?

Abarciuk continua să tacă.

Tare mult ar fi dorit ca împuternicitul operativ să-i fi spus, chiar dacă nu în mod sincer, ci doar aplicînd un procedeu de anchetă stabilit: „Ascultă, tovarășe Abarciuk, doar ești comunist. Astăzi ești în lagăr, iar mîine amîndoi vom plăti cotizațiile de membri în aceeași organizație. Ajută-mă ca între tovarăși, ca pe un membru de partid".

Însă căpitanul Mișanin spuse:

— Oi fi adormit. Ei, las' că am să te trezesc îndată.

Dar n-a fost nevoie ca Abarciuk să fie trezit.

Cu glas răgușit, el rosti:

— Piroanele le-a furat Barhatov din magazie. În afară de asta, a mai luat din magazie trei pile. Asasinatul l-a săvîrșit, după părerea mea, Nikolai Ugarov. Știu că Barhatov i-a dat lui piroanele, iar în cîteva rînduri Ugarov l-a amenințat pe Rubin că îl va ucide. Și ieri l-a prevenit: Rubin nu-i dădea învoire pe caz de boală.

Apoi luă țigara ce i se întinsese și spuse:

— Consider că e datoria mea de partid să vă fac această declarație, tovarășe împuternicit operativ. Tovarășul Rubin era un vechi membru de partid.

Căpitanul Mișanin îi dădu să-și aprindă țigara și începu să scrie repede, în tăcere. Apoi spuse cu glas blînd:

— Trebuie să știi, deținut, că nu se cuvine să vorbești despre nici un fel de apartenență la partid. Adresarea cu cuvîntul tovarăș îți este interzisă. Eu pentru dumneata sînt cetățeanul șef.

— Mă iertați, cetățene șef, zise Abarciuk.

Mișanin îi spuse apoi:

— Vreo cîteva zile, pînă cînd închei cercetarea, acolo la voi va fi ordine. Dar dup-aceea, știi dumneata. Te putem muta în alt lagăr.

— Nu, nu mă tem, cetățene șef, răspunse Abarciuk.

Se ducea spre magazie, fiind sigur că Barhatov nu-l va întreba nimic. Acesta însă va fi fără încetare cu ochii pe el, va căuta să afle adevărul urmărindu-i mișcările, privirile, pînă și felul cum tușește.

Era fericit că s-a învins pe sine.

Dobîndise din nou dreptul de a-i judeca pe alții. Și, amintindu-și de Rubin, regreta că nu poate să-i spună tot ceea ce gîndise rău despre el.

Au trecut trei zile, iar Magar nu-și făcea apariția. Abarciuk întrebase de el la Direcția Minelor, dar furierii cunoscuți n-au găsit în nici un tabel numele lui.

Într-o seară, tocmai cînd ajunsese pe punctul de a crede că destinul i-a despărțit, a venit în baracă sanitarul Triufeliov, plin tot de zăpadă, și, în timp ce-și desprindea bucățele de gheață din sprîncene, îi spuse:

— Auzi mata, colo la noi, la secția sanitară, a sosit un deținut care te-a rugat să mergi pînă la el.

Triufeliov adăugă:

— Dar hai mai bine să te conduc acum. Cere-te de la staroste, că știi bine, deținuții noștri n-au pic de conștiință – unu-doi își trag pătura peste cap și adio, pînă să-i lămurești, ei sînt gata să îmbrace paltonul de lemn.

41

Sanitarul îl conduse pe Abarciuk de-a lungul unui coridor de spital mirosind greu, dar într-un fel diferit decît în barăci. Trecură prin semiîntuneric, pe lîngă niște tărgi de lemn

azvîrlite grămadă și pufoaice vechi, legate în baloturi, evident în așteptarea dezinfecției.

Magar zăcea într-un izolator – o cămăruță cu pereții din bîrne – unde se aflau, aproape unul lîngă altul, două paturi de fier. La izolator erau aduși de obicei fie suferinzii de boli infecțioase, fie cei secătuiți, *dohodeaga*, în pragul morții. Picioarele subțiri ale paturilor păreau din sîrmă, dar nu erau îndoite, deoarece pe asemenea paturi niciodată n-au zăcut oameni plini la trup.

— Nu aici, nu aici, mai la dreapta, răsună un glas într-atît de cunoscut, încît lui Abarciuk i se păru că nu există căruntețe, nu există neputință, ci revenise din nou la ceea ce constituise pentru el esența vieții, în numele căreia ar fi fericit să-și dea viața.

Privindu-l în față pe Magar, spuse cu frenezie, distinct:

— Hai noroc, hai noroc, hai noroc...

Magar, temîndu-se să nu-l copleșească emoția, rosti intenționat pe un ton potolit, de toate zilele:

— Te rog șezi, șezi chiar în dreptul meu, pe patul acela.

Și văzînd privirea aruncată de Abarciuk spre patul vecin, adăugă:

— Nu-ți fie teamă, că n-ai să-l deranjezi, de-acum pe el nu-l va mai deranja nimeni.

Abarciuk se aplecă pentru a distinge mai bine chipul tovarășului său, apoi se uită din nou înspre mortul acoperit:

— De mult a...?

— De vreo două ore a murit, sanitarii nu-l vor atinge deocamdată, în așteptarea doctorului, și e mai bine așa, căci altfel ar aduce un altul, și unul viu ne-ar împiedica să vorbim.

— Asta așa e, spuse Abarciuk, fără să pună întrebările care-l interesau într-un mod pătimaș: „Ei, cum e, ai fost luat împreună cu Bubnov sau în cazul Sokolnikov? Și ce termen ai? Ai fost în izolatorul politic de la Vladimirsk sau în cel de la Suzdal? Te-a judecat consiliul special sau colegiul militar? Te-ai declarat vinovat?".

Se uită din nou înapoi, la corpul acoperit, și întrebă:

— Dar cine e, din ce cauză a murit?

— A murit din cauza vieții de lagăr, e un deschiaburit. O striga mereu pe o oarecare Nastia, voia să plece undeva.

Abarciuk deslușì treptat, prin semiobscuritatea de acolo, chipul lui Magar. Nu l-ar fi recunoscut, într-atît era de schimbat. Avea în față un bătrîn pe moarte!

Simțind cu spatele atingerea mîinii țepene, îndoită din cot, a mortului, sesizînd privirea lui Magar ațintită asupra sa, își spuse: „De bună seamă că și el gîndește despre mine: nu l-aș fi recunoscut niciodată".

Dar Magar zise:

— Abia acum am înțeles că tot bombănea ceva cam așa: ab... ab... ab... ab, iar el de fapt cerea: „Apă, apă", doar cana e alături și aș fi putut să-i îndeplinesc măcar ultima dorință.

— Vezi că și mort se amestecă între noi?

— E de înțeles, spuse Magar, și Abarciuk auzi tonul cunoscut, întotdeauna tulburat, cu care obișnuia să înceapă o discuție serioasă. Căci vorbim de el, dar, de fapt, vorbim despre noi.

— Ba nu, nu! Și Abarciuk, apucînd palma fierbinte a bolnavului, o strînse, îl îmbrățișă pe după umeri; un hohot mut de plîns îl scutură și simți că se înăbușă.

— Îți mulțumesc, mormăi bolnavul, îți mulțumesc, îți mulțumesc, tovarășe, prietene.

Tăcură amîndoi, abia trăgîndu-și răsuflarea. Respirația lor se făcuse una, iar lui Abarciuk i se păru că nu numai respirația li s-a contopit.

Magar vorbi primul.

— Ascultă, spuse el. Ascultă, prietene, pentru ultima oară îți spun astfel.

— Nu vorbi așa, ai să trăiești! zise Abarciuk.

Bolnavul se ridică în capul oaselor.

— Tare n-aș vrea, dar trebuie s-o spun. Și tu să mă asculți, se adresă el mortului, că te privește, și pe Nastia ta de asemenea. E ultima datorie a mea de revoluționar, și am să mi-o îndeplinesc! Tu, tovarășe Abarciuk, ești o fire deosebită. Și-apoi, ne-am și întîlnit noi cîndva, într-o vreme deosebită, cea mai bună vreme a noastră, pe cît mi se pare mie. Iată ce am să-ți spun... Noi am greșit. Și uite la ce a dus greșeala noastră, vezi... Eu și cu tine trebuie să-i cerem acestui mort iertare. Dă-mi o țigară. Numai că aici nici vorbă nu poate fi de căință. Asta nu se izbăvește cu nici un fel de căință. Asta am vrut să ți-o spun. Ca un prim punct. Acum punctul doi. Noi nu înțelegeam atunci libertatea. De fapt, am strivit-o. Nici Marx n-a apreciat-o, deși ea este fundamentul, sensul, baza bazelor. Fără libertate nu există revoluție proletară. Ăsta a fost punctul doi, acum ascultă – trei. Noi trecem prin lagăr, prin taiga, dar credința noastră e mai tare decît orice. Numai că asta nu-i tărie, ci slăbiciune, autoconservare. Acolo, de partea cealaltă

a sîrmei, autoconservarea le porunceşte oamenilor să se schimbe, căci altfel vor pieri, vor ajunge în lagăr – iar comuniştii au creat un idol, şi-au pus epoleţi, uniforme, propovăduiesc naţionalismul, au ridicat mîna asupra clasei muncitoare şi, dacă va fi nevoie, vor ajunge să imite pînă şi sutele negre[1]... Pe cînd aici, în lagăr, acelaşi instinct le porunceşte să nu se schimbe – dacă nu vrei să ajungi în paltonul de scînduri, atunci să nu te schimbi în deceniile de lagăr... Două faţete ale unui bănuţ de aramă...

— Încetează! strigă Abarciuk şi îşi apropie de chipul lui Magar pumnul încleştat. Te-au frînt! N-ai rezistat! Tot ce-ai spus tu e minciună, delir.

— Bine-ar fi, numai că eu nu delirez. Vezi bine că te chem din nou! Aşa cum te-am chemat cu douăzeci de ani în urmă! Dar dacă nu putem trăi ca revoluţionari, să murim, căci a trăi astfel este mai rău.

— Termină, destul!

— Iartă-mă. Înţeleg. Eu semăn cu o bătrînă prostituată, care plînge după fecioria pierdută. Dar îţi spun: ia aminte! Dragul meu, iartă-mă...

— Să te iert? Dar mai bine-aş... mai bine-am zăcea amîndoi, uite-aşa, ca leşul ăsta, fără să fi apucat ceasul acestei întîlniri...

Apoi, gata să plece, oprindu-se în pragul uşii, Abarciuk spuse răspicat:

— Am să mai vin la tine... Şi am să-ţi bag minţile-n cap, de-acum am să fiu eu mentorul tău.

A doua zi de dimineaţă, Abarciuk a dat peste Triufeliov în curtea lagărului. Sanitarul tîra o sanie pe care era legat cu frînghii un bidon cu lapte, şi era ciudat că dincolo de Cercul Polar un om poate avea obrazul transpirat.

— Prietenul tău n-o să mai bea lapte, spuse el. S-a spînzurat azi-noapte.

Era o plăcere să uluieşti un om cu o noutate, aşa că sanitarul se uita acum cu triumfătoare bunăvoinţă la Abarciuk.

— A lăsat vreun bileţel? întrebă acesta, înghiţind spasmodic aerul rece ca gheaţa. Credea că Magar i-a lăsat neapărat cîteva rînduri, căci, de bună seamă, vorbele acelea de ieri fuseseră o rătăcire întîmplătoare a lui.

— De unde bileţel? Doar aici orice ai scrie ajunge la *oper.*

1. Organizaţii extremiste promonarhiste din Rusia de după 1910, caracterizate prin largi acţiuni agitatorice şi pogromuri.